

Cena zł. 5.—

Dożynki Śląskie w Opolu

14. IX. — 15. IX. 1946 r.

Opole w roku 1680.

INFORMATOR

NADZWYCZAJNE WYDANIE „NOWIN OPOLSKICH”
Nakładem Powiatowego Związku Samopomocy Chłopskiej w Opolu.

ZARYS HISTORYCZNY OPOLA

Zła wola narodu niemieckiego, niszcząca triumfalnie w 1930 r. mury zamku Piastowskiego na Pasiece, aby na ich miejscu postawić zwyrodniały architektonicznie gmach „Regierungsgebäude” (regencji), odkryła przypadkiem przy sprzątaniu gruzów po rozwalonym zabytku jeden z najstarszych dokumentów słowiańskiej przynależności tego kraju. Spod ziemi wyjrzały mianowicie, w bagiennym gruncie doskonale zachowane resztki osiedla, założonego najprawdopodobniej przy końcu IX wieku, wskazującego zaś przez sposób budowania chaty zdecydowanie na swe słowiańskie pochodzenie.

Tu na Pasiece (jednej z wysp pozostałej na Odrze, przepływającej w tym miejscu dwiema łachami), powstało około 900 r. wielkie osiedle, znajdujące się już wtenczas w posiadaniu Opolan. Osada na Pasiece istniała prawie że do końca XIII wieku. Z biegiem lat stała się jednak za ciasną dla swych mieszkańców, którzy zmuszeni przenieść się na prawy brzeg Odry zakładają na tzw. „Górcę” (w obrębie dzisiejszego kościoła N. M. P.) nowe osiedle, błędnie przez dłuższy okres czasu uważane za najstarszą część miasta. Tutaj też stanął zamek kasztelański i najstarszy kościółek pod wezwaniem św. Wojciecha. W r. 1228 książę Kazimierz Opolski zastąpił drewniany ostrokoł, otaczający kasztelanę, obronnymi murami. W blisko 50 lat później (1273 r.) książęta opolscy obierają Opole za stałą rezydencję. Od tej chwili datuje się wzmożona rozbudowa osiedla. W międzyczasie jednak (dokładną datę trudno dziś ustalić) wraca siedziba grodu tam, gdzie była przed wiekami, mianowicie z Górki na Pasiekę, gdzie na fundamentach starej osady powstaje nowy, murowany kasztel. W tym to zamku umiera 27 marca 1532 r. ostatni z Piastów, Jan Ostatni, książę na Opolu, Głogówku i Ra-

ciborzu, autor pierwszej ustawy górniczej, kładącej podwaliny pod prawny ustrój górniczy, nazwanej „Ordunkiem Górnym”, a zredagowanej w języku polskim. Okres rządów książąt Piastowskich jest dla Opola „złotym wiekiem rozkwitu”. Istnieją 3 kościoły (św. Wojciecha, św. Krzyża, N.M.P.), 2 klasztory (OO. Franciszkanów i Dominikanów), 2 szpitale, 2 szkoły, mennica książęca, bijąca aż do 1704 r. monety oraz 2 młyny.

Po śmierci Jana Ostatniego następuje gospodarczy upadek miasta, które nawiedzane częstymi pożarami, powodziąmi, wojnami (30-letnia), schodzi do roli mało znaczącego osiedla. W r. 1742 liczyło np. Opole 1100 mieszkańców, a więc dużo mniej, niż za czasów ostatniego Piasta. Dopiero rozwój przemysłu na Górnym Śląsku stwarza i dla Opola lepsze warunki rozbudowy. Przez przeniesienie do Opola w r. 1816 siedziby tzw. „Regierungsbezirk”u (regencji) wkracza rozwój miasta na zupełnie nowe tory. W ślad za regencją powstają inne pruskie urzędy, które zajmują coraz silniejszą i więcej zdecydowanie wrogą postawę w stosunku do prastarej ludności tego miasta. Zaczyna się okres walki narodowej, w której Opole zajmuje jedno z czołowych i zaszczytnych miejsc. Cel stworzenia przez Niemców regencji w Opolu jest jasny i przejrzysty: chodzi o wytępienie polskiego żywiołu.

„Zaprawdę! Nie trzeba będzie na to nawet pół wieku, aby w prowincji niemieckiej wytępić żywioł polski do szczytu”, pisze w 1819 r. radca regencyjny Benda.

Ostatnie lata XIX wieku to era narodowego renesansu Opola. Rozwija się polskie czytelnictwo, śpiew, życie społeczne. W 1890 r. powstaje „Gazeta Opolska”, 1891 „Towarzystwo Polsko-Katolickie”, 1893 Towarzystwo Śpiewu „Lutnia”, 1896 Bank Ludowy — praca wre jak w ulu. Wypadki

powstań śląskich oraz plebiscytu każą miastu optymistycznie patrzeć w przyszłość. Niestety decyzyjną dyplomatów, powziętą przy zielonym stoliku, cierniowa droga Opola nie miała się jeszcze skończyć. Lecz lud tutejszy twardy. Organizuje się w Związku Polaków w Niemczech i walczy dalej. Nastają lata hitlerizmu a wraz z nim wzmo-

żone prześladowania wszelkich przejawów życia polskiego.

Dziś potomkowie prastarego grodu na Pasiece dumnie spoglądają na powiewający z wieży piastowskiej biało-czerwony sztandar.

(R. H.)

ZABYTKI HISTORYCZNE OPOLA

Zamek na Pasiece:

Powstaje najprawdopodobniej w XIII wieku, za rządów Bolka I, na fundamentach starego, w międzyczasie zniszczonego osiedla. Składał się z dwupiętrowego, głównego korpusu (z „salą wielką”, komnatami sklepiionymi, alkierzami itd.), ku południu wznoszącego się budynku, zwanego „Izbą ziemską” oraz domu wdowiego, otoczony dookoła silnymi, obronnymi murami. W r. 1532 umiera w zamku Jan Ostatni. Po jego śmierci zamek zagarnia cesarz Ferdynand, wyrabowując go doszczętnie. Od tego czasu mało kto troszczy się o zamczyk, które podupada coraz silniej. Zniszczone pożarem w 1615 r. zostaje tylko skąpo odbudowane. W r. 1928/31 Niemcy rozbierają zamek doszczętnie, a na jego miejsce stawiają nowoczesny gmach regencji (dzisiejsze starostwo). Po zamku pozostaje tylko wieża (wysokości 35 m, z r. 1300), jednakże ciągle, szczególnie w swej wyższej partii zmieniana i przebudowywana.

Zamek na Górcę:

Posiadamy o nim tylko skąpe wiadomości. Został postawiony na najwyższym punkcie miasta. Od XVI wieku nie odbudowywany i nie wyreperowany rozpada się coraz bardziej, jedynie wieża przetrwała aż do połowy XIX wieku. Na fundamentach zamku postawiono dzisiejsze I gimnazjum przy ul. Goławickiej, w którego murach można jeszcze bez trudności resztki wieży odkryć.

Kościół św. Krzyża (przy ul. Kościelnej)

Istnieje najprawdopodobniej już w XI wieku. Pierwszą dokumentaryczną wiadomość posiadamy jednak o nim dopiero z r. 1223. W r. 1232/39 staje się kolegiatą, zaś przy końcu tego samego wieku (1295) kościołem parafialnym. Za rządów księcia Bolesława I zostają w miejsce istniejącej budowli drewnianej wzniesione nowe mury z cegły. W stanie, jakim widzimy go dzisiaj, pochodzi w dużej mierze z połowy XV wieku, kiedy to po zniszczeniu przez pożar musiano go zupełnie odbudować. Wtedy też doprowadzono do połowy budowę obydwu wież, zakańczając jedną z nich na wysokości dachu cebulastą kopułą. Przy końcu XIX wieku rozpoczęto gruntowną renowację kościoła, podczas której usunięto większość ołtarzy barokowych, zastępując je gotyckimi. W tym okresie w r. 1900 ukończono ostatecznie budowę wież, których wysokość wynosi dzisiaj 73 m.

Przed głównym ołtarzem znajdują się prochy Jana Ostatniego. Dokładnego miejsca grobowca nie możemy jednak ustalić, ponieważ rozebrano go, a tablicę pamiątkową schowano w kącie w ubocznej kaplicy św. Trójcy. Na ołtarzu w prawej nawie kościoła znajduje się oryginał cudownego obrazu Matki Boskiej Piekarskiej.

Dzisiaj kościół św. Krzyża jest kościołem prokatedralnym Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego.

Kościół i klasztor OO. Franciszkanów: (plac Wolności)

Założony pomiędzy rokiem 1250 a 1287. Z tego okresu pochodzi też dzisiejsza zakrycia. Na północnej stronie znajdująca się wieża została do wysokości dachu wybudowana na przełomie XV wieku. Szalejący w Opolu w 1615 r. pożar nie oszczędził i tego kościoła, najdotkliwiej ucierpiał jednak podczas wojny 30-letniej (1634 r.), kiedy wypędzono mnichów, wyplądrowano doszczętnie kościół i klasztor, rozbijając prawie że wszystkie grobowce. W r. 1811 kościół i klasztor zostają odebrane OO. Franciszkanom i oddane do dyspozycji protestantów. Dopiero za naszych czasów w r. 1945 kościół powraca do rąk swych prawowitych właścicieli.

W kościele znajdują się grobowce ośmiu książąt i trzech księżniczek piastowskich, znamy jednak tylko cztery z nich, mianowicie Bolka I, II i III oraz jego żony Małgorzaty. Znajdują się one poza głównym ołtarzem.

Kaplica św. Wojciecha: (Na placu kościoła N. M. P.)

Wmurowana pomiędzy były szpital św. Wojciecha a szkołę klaszorną została według legendy zbudowana w 984 r. w miejscu, na którym podobno nauczał św. Wojciech. Pochodzi jednak najprawdopodobniej dopiero z XIII wieku.

Kaplica św. Aleksego: (przy ul. Kościelnej)

Zbudowana w 1431 r. jest jedynym budynkiem, który bez większych zmian przetrwał aż do dnia dzisiejszego.

Ratusz:

Powstał najprawdopodobniej w drugiej połowie XIII wieku. W każdym razie wiemy o nim bardzo mało. Ostatnie szczątki średniowiecznej budowli zostały usunięte w 1934 r., kiedy to podczas budowy runęła wieża, w miejsce której postawiono nową, podobną do tej z r. 1863. Rynek otoczony był średniowiecznymi mieszczańskimi domami, które w większości podczas minionej wojny zostały wypalone i zachowały się tylko niektóre przednie fasady.

Kościół N. M. P. (na Górcie):

(Dojście od ul. Wojciecha i placu Czerwonej Armii)

Pochodzi z początków XIII wieku i był do r. 1811 w posiadaniu OO. Dominikanów. Już w połowie XIV wieku wybudowano kościół i klasztor z kamienia. W r. 1811 zostaje odłączony od klasztoru i służy przez pewien okres czasu jako magazyn wojskowy i szpital. Dopiero 9 lat później powraca znowu w posiadanie wiernych. Grobowców kościół N. M. P. nie posiada.

Odrą (dojście ul. Konopnickiej i Jordana). W punktach informacyjnych nabyć można plan miasta Opolu i informator dożynkowy.

Sekcja kwaterunkowo - aprowizacyjna mieści się w Samopomocy Chłopskiej przy ul. Strzelców Bytomskich 10.

Punkty kwaterunkowe: Samopomoc Chłopska, Zarząd Miejski (Krakowska), Starostwo (Piastowska), Dworzec Główny, Dworzec Wschodni.

Napis orientacyjny: „Sekcja kwaterunkowa Komitetu Dożynek Śląskich w Opolu”.

Punkty aprowizacyjne. Napis orientacyjny: „Wydawanie posiłków dla uczestników Dożynek Śląskich za okazaniem karty uczestnictwa, w cenie zł. 30.

Posiłki pobiera się we wszystkich restauracjach, kawiarniach, hotelach, kioskach, stoiskach itp. 1 porcja składa się z 10 dkg. kielbasy, 2 bułeczek i szklanki piwa.

Sekcja sanitarna w lokalu Zw. Sam. Chłopskiej, na Stadionie Sportowym (Oleńska), Dworcu kol., na błoniach, w Zarządzie Miejskim (Krakowska), Starostwie (Piastowska) oraz w szpitalu.

Pogotowie weterynaryjne — Rzeźnia Miejska (Reymonta) oraz na błoniach.

Kwaterna prasowa mieści się przy ul. Damrota 2 tel. 3891. Informacje w języku angielskim, rosyjskim i francuskim.

Audycje radiowe z Dożynek Śląskich w Opolu

Niedziela 15. 9. 46.

godz. 9—10 reporterz regionalny

„ 10—11,45 — msza polowa

„ 15,20 — 16,20 — przemówienia przedstawicieli władz

„ 18,15 — 18,45 — popisy grup regionalnych.

Kolejność poszczególnych organizacji w defiladzie

Weterani powstań śląskich, Zw. Polaków w Niemczech, Zw. Uczestników Walki Zbrojnej, Wici, Zw. Sam. Chłopskiej, Związki Zawodowe, ZWM, ZHP, OMTUR, młodzież szkolna, inne.

Korowód dożynkowy

Czołg bez baszty, banderia konna, wieńce żniwne, korowód dożynkowy, organizacje, inne. Korowód zamyka wóz Sam. Chłopskiej z trzema orkiestrami.

Wystawa artystów - plastyków w Opolu

W ramach uroczystości dożynkowych odbędzie się w Opolu, w salach Miejskiego Domu Kultury przy ul. Reymonta 16 wystawa artystów-plastyków, obrazująca dorobek artystyczny tego rejonu.

CZEŚĆ INFORMACYJNA KOMITETU DOŻYNEK ŚLĄSKICH W OPOLU

Rozmieszczenie sekcji informacyjno-kwaterunkowo-aprowizacyjnych na Dożynkach Śląskich w Opolu

Sekcja informacyjna — mieści się przy ul. Strzelców Bytomskich 10 (gmach Pow. Zw. Samopomocy Chłopskiej).

Punkty informacyjne (opaski zielone): dworce kolejowe, Rynek autobusowy, rogatki, starostwo (Piastowska), Zarząd

Miejski (Krakowska), Poczta (Krakowska), Milicja Obywatelska (Krakowska), Urząd Bezp. Publ. (Mickiewicza), PPR (Plac Czerwonej Armii), PPS (Kasztelańska), SL (Powstańców), Stadion Sportowy (Oleńska), wszystkie place oraz błonia nad

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH URZĘDÓW, ORGANIZACJI i INSTYTUCJI NA TERENIE OPOLA

Starostwo Powiatowe — ul. Piastowska 14

Zarząd Miejski — Rynek (Ratusz)

Polski Związek Zachodni — Rynek 3/IIIp.

Urząd Bezpieczeństwa Publicznego — Mickiewicza 2

Milicja Obywatelska — Krakowska

Komenda Garnizonu Opole — Mikołowska 36

Rejonowa Kom. Uzupełnień — ul. Sienkiewicza

Związki Zawodowe — Powstańców

Polska Partia Robotnicza — Pl. Marsz. Stalina
 „ „ Socjalistyczna — Kasztelańska 9
 Stronnictwo Ludowe — Powstańców 22
 Stronnictwo Pracy — Piastowska
 Związek Samopomocy Chłopskiej — Strzelców Bytomskich 10
 Urząd Informacji i Propagandy — Reymonta 16
 Wydawnictwo „Nowiny Opolskie“ — Rynek 3/III p.
 Kuria Biskupia — Grunwaldzka 23
 Polski Czerwony Krzyż — Kasztelańska
 OMTUR — Klasztorna 2
 Związek Harcerstwa Polskiego — Powstańców
 Straż Pożarna — Ozimska
 Teatr Miejski im. J. Słowackiego — Traugutta
 Muzeum Miejskie — św. Wojciecha
 Ubezpieczalnia Społeczna — Reymonta
 Komunalna Kasa Oszczędności — Ozimska
 Urząd Skarbowy — Damrota
 Bank Gospodarstwa Krajowego — Krakowska 35
 Narodowy Bank Polski — Damrota 2
 Bank „Społem“ — Goławicka 15
 Państwowy Bank Rolny — Damrota 2
 Państwowy Urząd Repatriacyjny — Ozimska 47
 Państwowy Urząd Samochodowy — Reymonta
 Państwowe Przedsiębiorstwo Transportowe — Strzelecka 8
 Państw. Centrala Handlowa — Kopernika 2
 Państw. Przedsiębiorstwo Trakt. i Maszyn Roln. — Reymonta 24
 Urząd Pocztowy — Dyrekcyjna 1
 Dyrekcja Lasów Państw. — Piastowska 14
 Szpital św. Wojciecha — Reymonta
 Państw. Gimnazjum Żeńskie — Kościuszki 14
 „ „ Gimn. i Liceum Męskie — Goławicka 22
 II Gimn. Męskie — Le Ronda 1
 Zjednoczenie Fabryk Cementu — Damrota 2
 „ Przemysłu Metalowego — Ozimska 8
 „ Przemysłu Szklanego — Damrota 4

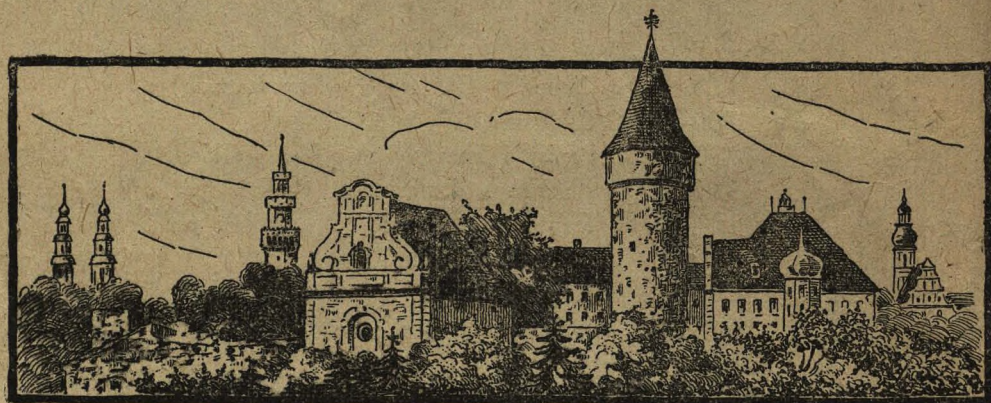
Program uroczystości dożynkowych w Opolu
w dniach 14 i 15 września 1946 r.

Dnia 14. 9. 46.

godz. 12,00—13 Obiad w Rzeźni przy ul. Reymonta 41 za za-
 prośzeniami dla orkiestr i chórów
 „ 13,00—20 Popisy eliminacyjne zespołów sportowych, chó-
 rów i orkiestr
 „ 13,30—19 Sejmik Rolniczy w Teatrze przy ul. Traugutta,
 premiowanie powiatów i rolników
 „ 20,00—21 Apel Poległych nad Odrą (przemawiają: poseł
 Wanat, wicewoj. Arka Bożek),
 „ 21,00—23 Wesele Śląskie Ligonia w sali Teatru

Dnia 15. 9. 46.

godz. 7,00 Pobudka (fanfary z wieży Ratusza)
 „ 7,30— 8,30 Śniadanie
 „ 8,30— 9,30 Popisy i koncerty zespołów i orkiestr
 „ 9,00—10,00 Zbiórka i domarsz na stadion sportowy,
 „ 9,00—10,00 Transmisja regionalna 3 zespołów przez ra-
 dio (za stadionem)
 „ 10,00—10,45 Msza polowa z kazaniem na stadionie
 „ 10,45—11,00 Przemówienie płk. wicew. Ziętka
 „ 11,00—11,30 Poświęcenie i wręczenie sztandaru Zw. Sam.
 Chł. odśpiewanie hymnu Sam. Chłop.
 „ 11,30—12,00 Odmarsz do defilady
 „ 12,00—14,00 Defilada
 „ 14,00—17,00 Wręczenie wieńców na błoniach za Odrą,
 przemówienia
 „ 17,00—17,30 Zaślubiny z Odrą, przemówienia, odśpiewa-
 nie Roty
 „ 17,30—18,00 Premiowanie rolników (na błoniach za Odrą)
 „ 18,00—20,00 Przerwa posiłkowa
 „ 20,00—22,00 Popisy grup wyeliminowanych
 „ 22,00 Zabawy ludowe w różnych punktach miasta.

STARE OPOLE